

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINING TA‘LIM-TARBIYASIDA SHAXSGA YO‘NALTIRILGAN YONDASHUV

Bosimova Mahliyo Dilshod qizi

Termiz davlat pedagogika instituti

4-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ta‘lim-tarbiyasida shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv (learner-centred approach) nazariy asoslari, zamonaviy tadqiqotlari va amaliy qo‘llanilishi tahlil qilinadi. Maqolada yondashuvning pedagogik tamoyillari, boshlang‘ich ta‘lim bosqichida uning ahamiyati, tajribalar va qo‘llashdagi muammolar ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, dars jarayonida muallimlar va o‘quvchilar uchun tavsiyalar beriladi. Tadqiqotlar bosqichida bu yondashuv o‘quvchilarning faol ishtirokini, o‘zini anglashini va ijtimoiy hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirishda ijobiy natija bergani aniqlangan.

Kalit so‘zlar: Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim, boshlang‘ich sinf, o‘quvchi markazli yondashuv, faol o‘qish muhit, differensiyalashgan o‘qitish, baholash usullari

Kirish

Bugungi ta‘lim muhitida — ayniqsa boshlang‘ich sinflarda — o‘quvchilarning individual xususiyatlari, qiziqishlari, ehtiyojlari va ijtimoiy-emosional holatlari inobatga olinishi muhim bo‘lib bormoqda. “Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv” (person-/learner-centred approach) deganda, dars jarayonida o‘quvchilarning faolligi, mustaqil fikrlashi, tanlash imkoniyati va o‘zini anglash jarayonlari markazda bo‘ladi. Bu maqolaning maqsadi — boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni qo‘llashning nazariy asoslarini

ochib berish, zamonaviy tadqiqotlar orqali ularning tarbiyaviy va ta'lim jarayonida rolini tahlil qilish hamda amaliy tavsiyalar berishdan iborat.

Shaxsga yo'naltirilgan (learner-centred) yondashuv — bu o'qitish va o'rganish jarayonida o'quvchini markazga qo'yadigan pedagogik strategiya bo'lib, unda o'quvchi faolligi, tanlash erkinligi, mustaqil fikrlash, hamkorlik va refleksiya imkoniyatlari ta'minlanadi. Masalan, bir maqolada ta'kidlanishicha, student-centred ta'lim metodlari o'quvchilarning motivatsiyasini, tanqidiy fikrlashini va faol ishtirokini oshiradi.

Shuningdek, shaxsga yo'naltirilgan yondashuvga yaqin pedagogik tamoyillarga qarash mumkin: individualizatsiya, differensiyalash, o'quvchilar ehtiyojidan kelib chiqib darsni tashkil etish, o'quvchilarning o'ziga xosligini inobatga olish. (Masalan,

Boshlang'ich sinf muhitida ahamiyati

Boshlang'ich ta'lim bosqichida (masalan, 1-4 sinflar) o'quvchilarning kognitiv, ijtimoiy-emosional va individual imkoniyatlari juda xil bo'ladi. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv bu bosqichda quyidagi jihatlar orqali afzallik beradi:

- O'quvchilarning qiziqishlari va ehtiyojlarini inobatga olib, darsni moslashtirish imkoniyatini yaratadi.
- O'quvchilarning mustaqil fikrlashiga, savollar berishga, o'z fikrini shakllantirib baham ko'rishga yo'l ochadi.
- Hamkorlik va o'zaro yordamga asoslangan muhitni ta'minlab, ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi.
- O'quvchilarda o'z o'rni, o'z ishi ustidagi mas'uliyatni kuchaytirib, o'zini anglash va refleksiya imkoniyatini beradi.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuvda o'qituvchi an'anaviy "ma'ruzachi" emas, balki fasilitator, yo'l-ko'rsatuvchi rolini bajaradi. O'qituvchi o'quvchilarning ehtiyojlari va qiziqishlarini aniqlaydi, darsni moslashtiradi, guruh ichida va

guruhlararo interaktiv faoliyatni tashkil qiladi, o'quvchilarga tanlov va refleksiya imkoniyatini beradi. Tadqiqotlarda ta'kidlanganidek, student-centred metodlarni muvaffaqiyatli qo'llash uchun o'qituvchilar tayyorgarligi va pedagogik strategiyalarni o'zlashtirishi muhimdir.

Tadqiqotlar va amaliy tajribalar

Masalan, sistematik adabiyot ko'rib chiqishida: "Effectiveness of Practices and Applications of Student-Centered Teaching and Learning in Primary Schools" nomli maqolada 2019-2024 yillarda boshlang'ich maktablarda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim metodlari o'quvchilarning akademik yutuqlari, tanqidiy fikrlash va motivatsiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatgani aniqlangan. Bundan tashqari, "Student-Centered Classrooms: Public Elementary School Teachers' Engagement Strategies for Learners" nomli tadqiqotda boshlang'ich maktab o'qituvchilari intervyular asosida o'quvchilarning faol ishtirokini oshirish uchun metodik strategiyalarni qo'llashlari aniqlangan:

Shaxsga yo'naltirilgan yondash differensiyalashgan ta'lim, faol o'quvchilarga tanlov berish, hamkorlikda ishlash. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv nafaqat ta'lim jarayonida, balki tarbiya jihatida ham muhim: o'quvchilarning o'zini anglashi, o'z fikrini ifodalashga imkon berilishi, ijtimoiy ko'nikmalarning rivojlanishi va o'zaro hurmat muhitining shakllanishi. Shuningdek, o'quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda dars tashkil etilganda, ularning o'zgarishga tayyorligi va motivatsiyasi ortadi.

Muammolar va cheklovlar

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni boshlang'ich sinflarda joriy qilishda bir qator cheklovlar mavjud:

- O'qituvchilarning pedagogik tayyorgarligi yetarli bo'lmasligi.
- Klasslarda o'quvchilarning soni katta bo'lishi, resurslar kamligi.

- Ustuvor muallim markazida ta'lim tizimi va me'yoriy hujjatlarning ko'pligi.

- Baholash tizimi ko'pincha an'anaviy testga asoslangan bo'lib, individualizatsiyani yetarlicha aks ettirmaydi. Masalan, bir tadqiqotda Pakistan jamoat maktablarida student-centred yondashuvni qo'llashda «yetarli resurslar yo'qligi, kichik sinf o'lchami, o'qituvchilarning tajribasi yetarli emasligi» kabi to'siqlar aniqlangan.

Amaliy tavsiyalar

Boshlang'ich sinf muhitida shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni samarali tatbiq etish uchun quyidagi tavsiyalarni berish mumkin:

1. **O'qituvchilarni tayyorlash** — o'qituvchilarga learner-centred pedagogik metodlar, guruhli va differensiyalashgan o'qitish, faol o'quvchilarga tanlov berish usullari bo'yicha malaka oshirish kurslari tashkil etish.
2. **Dars rejasini moslashtirish** — dars rejasida o'quvchilarning qiziqishlari, ehtiyojlari va darajalari inobatga olinsin; tanlov imkoniyatlari, faol hamkorlikli faoliyatlar (guruh ishlari, projektlar) qo'shilsin.
3. **Faol o'qish muhitini yaratish** — sinf muhitida o'quvchilar markaziy rol o'ynaydi; muallim ular bilan birga muammoni aniqlaydi, yo'l-ko'rsatadi; o'quvchi esa tadbir, taassurot, tanlov va refleksiya jarayonida bo'ladi.
4. **Baholashni kengaytirish** — an'anaviy testlardan tashqari, portfollio, o'zini baholash, guruh baholashi, refleksiv ishlar va ta'lim-tarbiya ko'nikmalarini aks ettiruvchi baholash shakllariga e'tibor qaratilsin.
5. **Resurslar va vaqt yaratish** — guruhlariga bo'linish, faol ishlar uchun vaqt ajratish, kichik guruh formatidagi darslar tashkil etish; sinf hududida tanlovli stantsiyalar, markazlar yaratish.

6. **Ota-ona va jamoat bilan hamkorlik** — o‘quvchilarning o‘ziga xosligini rivojlantirish uchun ota-ona va jamoat bilan aloqalarni kuchaytirish; o‘quvchilarning darsdan tashqari faoliyatlarini qo‘llab-quvvatlash.

Xulosa

Shaxsga yo‘naltirilgan (learner-centred) yondashuv barcha o‘quvchilarning individual xususiyatlarini, qiziqishlarini va ehtiyojlarini inobatga olib, ta‘lim-tarbiya jarayonini boyitadi. Boshlang‘ich sinf bosqichida bu yondashuv o‘quvchilarning faolligini oshiradi, mustaqil fikrlashni rivojlantiradi, hamkorlik va ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantiradi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich maktablarda shaxsga yo‘naltirilgan ta‘limni joriy etish orqali o‘quvchilarning motivatsiyasi va natijalari yaxshilanadi. Biroq, muallimlar tayyorgarligi, resurslar, baholash tizimi kabi muammolar yechimni talab qiladi. Shu jihatlar inobatga olinsa, boshlang‘ich sinflarda shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv orqali ta‘lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Che Mat, N., & Jamaludin, K. A. (2024). *Effectiveness of Practices and Applications of Student-Centered Teaching and Learning in Primary Schools: A Systematic Literature Review*. International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development, 13(3). ijarped.com+1
2. Goodwin, J. R. (2024). *What’s the Difference? A Comparison of Student-Centered Teaching Methods*. Educ. Sci., 14(7), 736. mdpi.com
3. Carillo, B. (2024). *Student-Centered Classrooms: Public Elementary School Teachers’ Engagement Strategies for Learners in the 21st Century*. Nexus International Journal of Science and Education, 1(1). nijse.org

4. Khamidovna G., S. (2023). *The Person-Centered Approach: Analysis and Description*. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 11(1). internationaljournals.co.in
5. Singh, P. K. (2016). *Application of Child Centred Teaching Technique in Primary Education*. Faculty of Education (Nepal). elibrary.tucl.edu.np
6. Nasirova, J. M. (2025). *Student-Centered Approach in Teaching*. Scientific News of Academy of Physical Education and Sport, 6(4). sportsjournal.org
7. Al-Shehri, E. K., & Alaudan, R. (2022). *Teacher-Centered Or Student-Centered Learning Approach To Promote Learning*. Journal of Language and Linguistic Studies. jlls.org